

Konstitutionsutskottets betänkande

1989/90:KU24

Vissa frågor rörande riksdagens utskott

1989/90
KU24

Sammanfattning

I betänkandet behandlas två motioner från de allmänna motionstiderna 1988 och 1989 som tar upp vissa utskottsfrågor. Utskottet tar också med utnyttjande av sin initiativrätt upp vissa frågor som rör ärendefördelningen mellan utskotten. Konstitutionsutskottet har avstyrkt en motion som rör utskottens åklagarroll och tillstyrkt den andra motionen som rör ärendefördelningen mellan utskotten. Utskottet har vidare föreslagit vissa andra ändringar i riksdagsordningens tilläggsbestämmelser i fråga om ärendefördelningen mellan vissa utskott. Ett lagförslag har fogats till detta betänkande som *bilaga 1*. Till betänkandet har också fogats yttranden från lagutskottet och näringsutskottet som *bilagor 2—3*.

Motionerna

1987/88:K305 av Bengt Harding Olson (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär att en utredning tillsätts med uppgift att förändra riksdagsutskottens åklagarroll.

1988/89:K312 av Rolf Dahlberg (m) vari yrkas att riksdagen beslutar sådan ändring av riksdagsordningens tilläggsbestämmelse 4.6.5 att ärenden rörande patent- och registreringsverket samt patentbesvärsrätten skall beredas av lagutskottet fr.o.m. den 1 januari 1990.

Utskottet

1. Riksdagsutskottens åklagarroll

Motionen

I motion K305 från allmänna motionstiden 1988 av Bengt Harding Olson (fp) begärs en utredning med uppgift att förändra riksdagsutskottens åklagarroll. I motionen erinras om den åtalsrätt gentemot vissa tjänstemän och ledamöter i av riksdagen utsedda nämnder och styrelser som tillkommer konstitutionsutskottet och vad gäller riksbanksfullmäktige och riksdagens revisorer finansutskottet.

I motionen ges en redogörelse för allmän åklagares gängse åtalsprövningsförfarande. Enligt motionären torde konstitutionsutskottets åklagarroll kunna fungera oklanderligt om en tydlig arbets- och ansvarsfördelning sker mellan utskottet och riksåklagaren. Riksåklagaren skulle då ansvara för bevisvärderingen och rättsfrågan med bindande verkan för utskottet. I de fall tillräckligt bevisbar brottslighet ansågs föreligga skulle utskottet ensamt ansvara för lämplighetsprövningen i åtalsfrågan.

I motionen påpekas att denna ansvarsfördelning mellan utskottet och riksåklagaren redan i dag torde kunna tillämpas informellt, men för tydlighetens skull borde en sådan reglering direkt införas i riksdagsordningen och rättegångsbalken.

Utskottets bedömning

Bestämmelser om åtal mot vissa angivna befattningshavare för brott begånget i utövning av hans uppdrag eller tjänst ges i 9 kap. 8 § riksdagsordningen. Där stadgas att sådant åtal endast får beslutas, vad gäller fullmäktig i riksbanken eller någon av riksdagens revisorer, av finansutskottet och, vad gäller ledamot av riksdagens förvaltningsstyrelse, av riksdagens valprövningsnämnd eller av riksdagens besvärnsnämnd eller mot riksdagens ombudsman eller kammarsekreteraren, av konstitutionsutskottet.

Enligt 12 kap. 3 § regeringsformen har konstitutionsutskottet också att besluta om åtal för brott i utövningen av statsrådstjänsten av den som är eller har varit statsråd.

Enligt JO-instruktionen är ombudsman skyldig att väcka och utföra åtal som riksdagsutskott beslutat om, dock ej om åtalsbeslutet avser ombudsman. Ombudsman är även skyldig att biträda utskotten med förundersökning.

Grundlagberedningen fann (SOU 1972:15 s. 207) att det inte borde åligga ombudsmännen att göra något uttalande i åtalsfrågan. Beredningen anslöt sig härvidlag till remissyttrandet från justitieombudsmannen över författningsutredningens förslag (SOU 1965:34 s. 60). Utredningen hade fört fram tanken att det skulle stadgas en skyldighet för justitieombudsmannen att, då fråga uppkommit om förutsättningarna för riksriättsåtal mot statsråd förelåg, på begäran tillhandaga konstitutionsutskottet med dels sådan utredning i saken, som föregår vanligt allmänt åtal, dels yttrande i frågan, huruvida den påstådda gärningen innefattar ämbetsbrott av så grov beskaffenhet att för gärningen kunde dömas till avsättning. Justitieombudsmannen förklarade sig vilja bestämt avstyrka förslaget att JO skulle vara skyldig att, innan åtal beslutats, uttala omdöme i sistnämnda hänseende. En grundläggande princip borde vara att en JO ej skulle uttala att ämbetsbrott förelåg med mindre han var beredd men också hade möjlighet få sin bedömning rättsligen prövad av domstol.

Utskottet beslutade 1987 på grundval av en utredning av riksdagens revisorer rörande en av justitieombudsmännens kostnader i samband med vissa resor m.m. att uppdra åt riksåklagaren, eller den denne

bestämde, att inleda förundersökning med anledning av de frågor som aktualiserats i rapporten. Förundersökningen utfördes av byråchefen Jan Danielsson vid riksåklagarämbetet. Riksåklagaren delgav ombudsmannen i fråga misstanke om brott och offentlig försvarare förordnades. När utredningen avslutats beslöt utskottet efter föredragning från åklagaren att åtal inte skulle väckas, enär brott ej kunnat styrkas. Ombudsmannen och hans försvarare hade därförinnan på egen begäran företrätt inför utskottet.

Enligt utskottets mening gäller således redan i dag i huvudsak de principer som tas upp i motionen i fråga om ansvarsfördelningen mellan utskott och åklagare i samband med beslut rörande åtal. Utskottet får också hänvisa till grundlagberedningens ställningstagande i frågan om åliggande för justitieombudsman, som biträder utskott med förundersökning, att uttala omdöme om ämbetsbrotts beskaffenhet. Utskottet är mot den ovan angivna bakgrunden inte berett att förorda en utredning av det slag som föreslås i motionen. Motion 1987/88:K305 avstyrks således.

2. Ärendefördelningen mellan riksdagens utskott

Motionen

I motion K312 av Rolf Dahlberg (m) påpekas att enligt nu gällande regler om ärendefördelning mellan utskotten skall frågan om anslag till patentverket och patentbesvärsnämnden handläggas av näringsutskottet. Till näringsutskottets beredningsområde hör också lagen (1977:729) om patentbesvärsrätten. Lagutskottet har å sin sida att bereda lagstiftningsärenden angående bl.a. patent, varumärken, mönsterskydd, namn och aktiebolag. Enligt motionärens mening finns det starka skäl för att inte bara rena lagstiftningsfrågor utan också andra ärenden som angår patentverket och patentbesvärsrätten bör tillhöra lagutskottets beredningsområde.

Skrivelse från näringsutskottet

Näringsutskottet påpekar i en framställning att energifrågor inte nämns bland de ämnesområden för utskotten som anges i riksdagsordningen. Sedan mitten av 1970-talet har en ganska stor del av näringsutskottets verksamhet gällt energifrågor. Detta har emellertid inte kommit till uttryck i tilläggsbestämmelsen 4.6.14 om utskottets beredningsområde. Näringsutskottet finner det önskvärt att så sker och förordar en förändring av tilläggsbestämmelsen 4.6.14 i enlighet med bilagda förslag till lag om ändring i riksdagsordningen.

Utskottet har uppmärksammat att tilläggsbestämmelsen 4.6.16 i riksdagsordningen innehåller en bestämmelse om att bostadsutskottet skall bereda ärenden om länsförvaltningen med lokala skattemyndigheter trots att dessa senare myndigheter inte längre har anknytning till länsstyrelserna. Frågor om de lokala skattemyndigheterna bereds numera av skatteutskottet.

Yttranden från lag- och näringsutskotten

Lagutskottet har i yttrande 1989/90:LU1y med anledning av motion K312 särskilt pekat på den fördel som ligger däri att spörsmål med anknytning till patentväsendet och det industriella rättsskyddet i övrigt, liksom aktiebolags- och namnbytesfrågor, kan bli föremål för en sammanhållen sakbehandling och förordat att den begärda ändringen i riksdagsordningen genomförs. I yttrandet föreslås att det sker genom en ändring av tilläggsbestämmelsen 4.6.5 i riksdagsordningen i enlighet med det bilagda lagförslaget.

Näringsutskottet (1989/90:NU2y) har ingen erinran mot den av lagutskottet föreslagna ändringen men finner det önskvärt att utskottet även framgent kan beredas tillfälle medverka vid beredningen av ärenden som gäller patent- och registreringsverkets roll som allmän resurs för teknisk utveckling.

Utskottet

Utskottet, som tillstyrker motion K312, föreslår dessutom med utnyttjande av sin initiativrätt att tilläggsbestämmelserna 4.6.14 och 4.6.16 i riksdagsordningen ändras i enlighet med bifogat lagförslag. Någon anledning att ändra motsvarande bestämmelse för skatteutskottets område finns inte eftersom de lokala skattemyndigheterna redan innefattas i de ärenden som finns angivna i tilläggsbestämmelsen 4.6.3 i riksdagsordningen.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *riksdagsutskottens åklagarroll*
att riksdagen avslår motion 1987/88:K305,
2. beträffande *lagutskottets ärenden*
att riksdagen med bifall till motion 1988/89:K312 antar bifogat förslag till lag om ändring av riksdagsordningen såvitt avser tilläggsbestämmelsen 4.6.5,
3. beträffande *näringsutskottets ärenden*
att riksdagen antar bifogat förslag till lag om ändring i riksdagsordningen, såvitt avser tilläggsbestämmelsen 4.6.14,
4. beträffande *bostadsutskottets ärenden*
att riksdagen antar bifogat förslag till lag om ändring av riksdagsordningen, såvitt avser tilläggsbestämmelsen 4.6.16 i riksdagsordningen.

Stockholm den 14 november 1989

1989/90:KU24

På konstitutionsutskottets vägnar

Olle Svensson

Närvarande: Olle Svensson (s), Anders Björck (m), Catarina Rönning (s), Kurt Ove Johansson (s), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Sören Lekberg (s), Anita Modin (s), Torgny Larsson (s), Elisabeth Fleetwood (m), Ylva Annerstedt (fp), Bengt Kindbom (c), Bo Hammar (vpk), Hans Leghammar (mp), Ulla Pettersson (s), Rosa-Lill Wählstedt (s) och Stig Bertilsson (m).

Härigenom föreskrivs att tilläggsbestämmelserna 4.6.5, 4.6.14 och 4.6.16 i riksdagsordningen¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4.6.5

Lagutskottet skall bereda ärenden rörande äktenskaps-, föräldra-, ärvda-, handels-, jorda- eller ut-sökningsbalken eller lagar som ersätter eller anknyter till föreskrifter i dessa balkar, i den mån ärendena icke tillhör annat utskotts beredning. Det skall vidare bereda ärenden som gäller försäkringsavtalsrätt, bolags- och föreningsrätt med undantag för bostadsrätt, växel- och checkrätt, skadeståndsrätt, immaterialrätt, transporträtt, konkursrätt, internationell privaträtt samt lagstiftning i andra ärenden av allmänt privaträttslig beskaffenhet. Utskottet skall även bereda ärenden om konsument-skydd samt *exekutionsväsendet*.

Lagutskottet skall bereda ärenden rörande äktenskaps-, föräldra-, ärvda-, handels-, jorda- eller ut-sökningsbalken eller lagar som ersätter eller anknyter till föreskrifter i dessa balkar, i den mån ärendena icke tillhör annat utskotts beredning. Det skall vidare bereda ärenden som gäller försäkringsavtalsrätt, bolags- och föreningsrätt med undantag för bostadsrätt, växel- och checkrätt, skadeståndsrätt, immaterialrätt, transporträtt, konkursrätt, internationell privaträtt samt lagstiftning i andra ärenden av allmänt privaträttslig beskaffenhet. Utskottet skall även bereda ärenden om konsument-skydd, *patent- och registreringsväsendet* samt *utsökningsväsendet*.

4.6.14

Näringsutskottet skall bereda ärenden om allmänna riktlinjer för näringspolitiken och därmed sammanhängande forskningsfrågor samt ärenden om industri och hantverk, handel, statlig företags-samhet, pris- och konkurrensför-hållanden i näringslivet, kredit- och fondväsendet och det affärs-mässiga försäkringsväsendet.

Näringsutskottet skall bereda ärenden om allmänna riktlinjer för näringspolitiken och därmed sammanhängande forskningsfrågor samt ärenden om industri och hantverk, handel, *energipolitik*, statlig företags-samhet, pris- och konkurrensförhållanden i näringslivet, kredit- och fondväsendet och det affärs-mässiga försäkringsväsendet.

4.6.16

Bostadsutskottet skall bereda ärenden om bostadspolitiken, hyra, bostadsrätt, tomträtt, bebyggelseplanläggning, byggnadsväsendet, fysisk planering, expropriation, fastighetsbildning och lant-mäteriväsendet. Det skall även bereda ärenden om länsförvaltning-en *med lokala skattemyndigheter* och rikets administrativa indelning samt sådana kommunfrågor som icke till-

Bostadsutskottet skall bereda ärenden om bostadspolitiken, hyra, bostadsrätt, tomträtt, bebyggelseplanläggning, byggnadsväsendet, fysisk planering, expropriation, fastighetsbildning och lant-mäteriväsendet. Det skall även bereda ärenden om länsförvaltning-en och rikets administrativa indelning samt sådana kommunfrågor som icke tillhör något annat utskotts beredning.

hör något annat utskotts beredning.

1989/90:KU24
Bilaga 1

Denna lag träder i kraft den 15 januari 1990.

¹ Riksdagsordningen omtryckt 1988:1446.

Överförande av ärenden angående patent- och registreringsverket till lagutskottet

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har beslutat inhämta yttrande från lagutskottet över motion 1988/89:K312 av Rolf Dahlberg (m). I motionen yrkas att riksdagen beslutar sådan ändring av riksdagsordningens tilläggsbestämmelse 4.6.5 att ärenden rörande patent- och registreringsverket samt patentbesvärsrätten skall beredas av lagutskottet fr.o.m. den 1 januari 1990.

Lagutskottet får anföra följande.

I likhet med motionären anser utskottet att det finns starka skäl för en överflyttning av ärenden rörande patent- och registreringsverket samt patentbesvärsrätten till lagutskottets beredningsområde. Utskottet vill härvidlag särskilt peka på den fördel som ligger däri att spörsmål med anknytning till patentväsendet och det industriella rättsskyddet i övrigt liksom aktiebolags- och namnbytesfrågor kan bli föremål för en sammanhållen sakbehandling i ett utskott och inte som för närvarande måste delas mellan lagutskottet och näringsutskottet allteftersom ärendena är av civilrättslig natur eller är av annan art. Då det stora flertalet ärenden på de aktuella områdena angår den civilrättsliga lagstiftningen och alltså redan tillhör lagutskottets beredningsområde är det naturligt att lagutskottet får överta ansvaret för beredningen av också de andra frågor som rör patentverkets och patentbesvärsrättens verksamhet och som hittills handlagts av näringsutskottet. Lagutskottet förordar således att den av motionären begärda ändringen i riksdagsordningen genomförs, något som synes kunna ske genom att sista meningen i tilläggsbestämmelsen 4.6.5 ges följande lydelse: "Lagutskottet skall även bereda ärenden om konsumentskydd, patent- och registreringsväsendet samt utsökningsväsendet."

Stockholm den 10 oktober 1989

På lagutskottets vägnar

Lennart Andersson

Närvarande: Lennart Andersson (s), Owe Andréasson (s), Stig Gustafsson (s), Martin Olsson (c), Inger Hestvik (s), Allan Ekström (m), Bengt Kronblad (s), Gunnar Thollander (s), Lena Boström (s),

Ewy Möller (m), Bengt Harding Olson (fp), Stina Eliasson (c), Elisabeth Persson (vpk), Elisabet Franzén (mp), Anita Jönsson (s), Charlotte Cederschiöld (m) och Lola Björkquist (fp).

1989/90:KU24
Bilaga 2

Näringsutskottets yttrande

1989/90:NU2y

Överförande av ärenden angående patent- och registreringsverket till lagutskottet

Till konstitutionsutskottet

Konstitutionsutskottet har beslutat inhämta yttrande från näringsutskottet över motion 1988/89:K312 av Rolf Dahlberg (m). I motionen yrkas att riksdagen beslutar sådan ändring av riksdagsordningens tilläggsbestämmelse 4.6.5 att ärenden rörande patent- och registreringsverket samt patentbesvärsrätten skall beredas av lagutskottet fr.o.m. den 1 januari 1990.

Näringsutskottet, som har tagit del av lagutskottets yttrande (1989/90:LU1y) i frågan, får anföra följande.

Näringsutskottet har gjort en återblick på de ärenden rörande patent- och registreringsverket och patentbesvärsrätten som utskottet har behandlat sedan sin tillkomst år 1971. Liksom lagutskottet finner näringsutskottet att en överflyttning av sådana ärenden till lagutskottets beredningsområde skulle kunna medföra vissa fördelar; åtgärden synes också överensstämma med grunderna för ämnesfördelningen mellan riksdagens utskott. Näringsutskottet har ingen erinran mot att tilläggsbestämmelsen 4.6.5 i riksdagsordningen ändras på det sätt som lagutskottet har föreslagit.

En del av patent- och registreringsverkets verksamhet avser service till uppfinnare m.fl. vid sidan av verkets lagreglerade uppgifter. Näringsutskottet finner det önskvärt att utskottet framgent kan beredas tillfälle att medverka vid beredningen av ärenden som gäller verkets roll som allmän resurs för teknisk utveckling.

Stockholm den 19 oktober 1989

På näringsutskottets vägnar

Lennart Pettersson

Närvarande: Lennart Pettersson (s), Hadar Cars (fp), Rune Jonsson (s), Åke Wictorsson (s), Per-Ola Eriksson (c), Nic Grönvall (m), Inga-Britt Johansson (s), Reynoldh Furustrand (s), Gunnar Hökmark (m), Gudrun Norberg (fp), Rolf L Nilson (vpk), Lars Norberg (mp), Leif Marklund (s), Mats Lindberg (s), Sven-Åke Nygårds (s), Karin Falkmer (m) och Kjell Ericsson (c).